

Göç, Cinsiyet ve İşsizlik Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye’de Gelişme Düzeyine Göre Bölgelerin Kıyaslanması

Suzan Ergün¹ ve Melike Atay Polat²

Öz

Göç, insanların dünyanın bir yerinden başka bir yere hareketini ifade eder. Göç kavramı, statik bir olgu olmamakla birlikte zaman üzerinde dinamik etkileri olan ve sebep-sonuç ilişkileri açısından karmaşık özelliklere sahip olan bir kavramdır. Sosyal bilimler alanındaki pek çok kavram gibi göç kavramı da uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. Göç, ekonominin büyüme dönemlerinde ekonomik genişlemeye katkıda bulunmanın bir yolu olabilirken ekonominin durgunluk dönemlerinde ev sahibi ülkelerin işgücü piyasası üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir. Diğer yandan toplumsal cinsiyet eşitliğinin kalkınma, ekonomik büyüme ve yoksulluk gibi pek çok sosyal ve ekonomik göstergelerle etkileşim içinde bulunması son dönemlerde göç ile cinsiyet arasındaki ilişkinin de incelenmesini gerektirmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 2008-2020 dönemi için bölgeler düzeyinde iç göç hareketleri ile işsizlik göstergeleri arasındaki nedensellik ilişkisinin göç ile cinsiyete göre işsizlik düzeyi ilişkisi de dikkate alınarak araştırılmasıdır. Elde edilen bulgular gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde göç değişkeninden toplam işsizlik, kadın işsizlik ve erkek işsizlik değişkenlerine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, az gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde ise toplam işsizlik, kadın işsizlik ve erkek işsizlik değişkenlerinden göç değişkenine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç; işsizlik; Düzey 2 bölgeleri; panel nedensellik testi

ABSTRACT IN ENGLISH

The Causality Relationship Between Migration, Gender and Unemployment: Comparison of Regions According to Development Level in Turkey

Migration refers to the movement of people from one part of the world to another. The concept of migration is not a static phenomenon, it is a concept that has dynamic effects on time and has complex features in terms of cause-effect relationships. Like many concepts in the field of social sciences, the concept of migration has a long history. While migration can be a way to contribute to economic expansion during periods of economic growth, it can have adverse effects on the labor market of host countries during periods of economic recession. On the other hand, the interaction of gender equality with many social and economic indicators such as development, economic growth and poverty has recently necessitated the examination of the relationship between migration and gender. The aim of this study is to investigate the causality relationship between internal migration movements and unemployment indicators at the regional level for the period of 2008-2020 in Turkey, taking into account the relationship between migration and unemployment level by gender. The findings revealed that there is a one-way causality relationship from migration variable to total unemployment, female unemployment and male unemployment in developed level 2 sub-regions. In

¹ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, suzan.ergun@inonu.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-8447-972X)

² Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, matay@artuklu.edu.tr. (ORCID ID: 0000-0001-9507-5942)

additon, in the underdeveloped level 2 sub-regions, a one-way causality relationship was found the variables of total unemployment, female unemployment and male unemployment to the migration variable.

Keywords: Migration; unemployment; level 2 regions; panel causality test

Giriş

En basit şekilde göç, bireylerin görece fakir coğrafyalardan zengin coğrafyalara doğru uzun süreli hareketi olarak özetlenebilir. Ancak bireylerin göç etme nedeni sadece ekonomik olarak değerlendirilmemelidir. Yüzyıllar boyunca insanlar savaş, hastalık, kıtlık ve iklim değişikliği gibi çeşitli nedenlerle de coğrafyalarını terk etmişlerdir. Göç hareketi gönüllü göç ve gönülsüz göç olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilir. Gönüllü göç, kişinin taşınmayı seçtiği başka bir yere göç etmek istemesi anlamına gelir. İstemsiz göç ise başka bir yere taşınmak zorunda kalan kişi anlamına gelir. Göç, sadece başka bir ülkeye taşınanları kapsamaz, aynı zamanda ülke içinde bir bölgeden diğer bir bölgeye taşınanları da kapsar (Kılıç, Yücesan ve Özekicioğlu, 2019: 101-102; İslam, 2007: 52).

Ekonomiler arasındaki karşılıklı bağımlılığın ana kanallarından biri olan göç, politika yapıcılar için uzun süredir devam eden bir endişe kaynağıdır ve alternatif olarak ev sahibi ekonomi için çok yönlü sonuçları olan bir zorluk veya fırsat olarak değerlendirilmektedir. Zira nüfusun yaşlanması ve işgücünde gençlerin yüzdesindeki düşüşle birlikte birçok ülkede göçe daha fazla ihtiyaç duyulabileceği düşünülmektedir. Bu açıdan göç, çalışma çağındaki nüfusun artmasına yardımcı olur ve nüfusu yaşlı olan ya da çalışma çağındaki nüfusu az olan ülkelerde başlıca büyüme kaynağını oluşturur. Bununla birlikte, uluslararası göçün göç alan ülkelerdeki ekonomik koşullar üzerinde etkisine dair gerek kamuoyunda gerekse siyasi arenada çeşitli kaygılar mevcuttur. İşgücü içinde göçmenlerin özellikle de vasıfsız bireylerin payının artması yerlilerin işgücü piyasası sonuçları ile ilgili endişeleri arttırmaktadır. Ayrıca göçmenlerin işgücü piyasasına entegrasyonu bir başka sorundur. Özellikle daha uzun vadeli bir perspektifte, entegrasyon sorunu yalnızca göçmenleri değil, aynı zamanda özellikle eğitim kazanımları ve işgücü piyasası sonuçları yoluyla “ikinci nesil göçmenler” olarak adlandırılan onların çocuklarını da ilgilendirmektedir (Boubtane Coulibaly ve Rault, 2011: 3; Jean vd., 2010: 2).

Göç hareketleri sosyo-ekonomik, siyasi ve çevre gibi pek çok faktöre bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Göç hareketinin aynı zamanda iç göç ve dış göç şeklinde iki şekli vardır. İç göç olarak adlandırılan göç hareketi o ülke nüfusunun mekânsal boyutta yeniden dağılımını ifade etmektedir ve bakıldığı zaman daha çok geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru gerçekleşmektedir. Uluslararası göç ile karşılaştırıldığında iç göçün gelir eşitsizlikleri ve bölgesel eşitsizlikler üzerindeki etkileri farklılık sergilemektedir. Özellikle düşük maliyetinden ve içerdiği risklerin daha az olmasında dolayı iç göç uluslararası göçe kıyasla eşitsizliğin azaltılmasında daha etkili olabilmektedir. Gelişmekte olan bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru bir iç göç hareketi bölgesel eşitsizliğin azalmasına yol açabilir. Böyle bir durumda göçle birlikte ücretlerin düşmesi emek talebini artırarak işsizlik oranlarının düşmesine yol açar. Ayrıca göç alan bölgelerde artan talep ve harcamalar emek talebinin daha da artmasına yol açar. Bununla birlikte işgücünün niteliği de sonuçları etkileyen bir unsurdur. Eğer nitelikli ve verimli işgücü göç ederse bu göç veren bölgedeki işgücü dağılımını olumsuz etkileyecektir. Ancak göç etmeyen grup içerisinde de nitelikli işgücü varsa ve yaşlı veya sağlık durumu kötü kişilerden oluşmuyorsa bu bölgelerde iş olanakları artırılarak istihdam seviyesi yükseltilebilir (Bayraktar ve Özyılmaz, 2017: 11-14).

Diğer yandan toplumsal cinsiyet eşitliğinin kalkınma, ekonomik büyüme ve yoksulluğun azaltılması için bir ön koşul olduğu konusunda yaygın bir fikir birliği vardır. Bu nedenle son yıllarda politika yapımcılar ve araştırmacılar giderek artan bir şekilde dikkatlerini temel ekonomik ve sosyal göstergelerdeki cinsiyet farklarını kapatmaya yöneltmişlerdir. Özellikle son yıllarda göçmenlerin yarısına yakın bir kısmını kadınların oluşturması göçün cinsiyet açısından da ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda göçü toplumsal cinsiyet perspektifinden incelemek kadın ve erkek arasındaki göç davranışı farklılıklarının ötesine bakmayı ve bu farklılıkların altında yatan eşitsizlikleri daha fazla incelemeyi gerektirir. Ancak göçte kadınların rolünü anlamak, yalnızca verileri cinsiyete göre ayırmayı değil, aynı zamanda cinsiyet ilişkilerinin göç döngüsünün her bir yönüne nasıl etki ettiğini anlamayı da içerir. Bu çerçevede cinsiyet ve göçün karmaşıklıklarını anlamak kadın göçmenler için faydaları artıran ve maliyetleri azaltan daha iyi program ve politikalarla sonuçlanabilir (Ferrant ve Tuccio, 2015: 5-8; Fleury, 2016: 1).

Göç büyük ölçüde faydalı olsa da, kısıtlayıcı sosyal normlar veya kanunlar, cinsiyet veya ırk ayrımcılığı veya cinsiyete özgü savunmasızlık gibi birçok kısıtlama fırsatları ve faydaları sınırlar. Göçmenler, mesleki ehliyetlerinin ve uzmanlıklarının yurtdışında tanınması için mücadele edebilir ve dil, ırk veya kültürel engeller ve ayrımcılıkla karşılaşabilirler. Yasal kısıtlamalar kadınlar için göçü erkeklerden daha fazla engelleyebilir. Bazı ülkelerde kadınların istihdamı ve evlerinden, topluluklarından veya ülkelerinden hareketliliği yasal olarak sınırlandırılmıştır (Fleury, 2016: 1).

Buradan hareketle bu çalışmanın amacı Türkiye’de iç göç hareketleri ile işsizlik göstergeleri arasında nedensellik ilişkisinin tespit edilmesidir. Bu amacın gerçekleştirilmesinde farklı gelişmişlik düzeyine sahip olan Düzey 2 alt bölgeleri gelişmiş ve az gelişmiş olan bölgeler ayrımına tabi tutularak çalışmada analizler her bir bölge grubu için ayrı ayrı yapılmıştır. Bu çalışmanın literatüre katkılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: İlk olarak göç ve işsizlik ilişkisi gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler düzeyinde ve her bir bölge için nedensellik sonucunu veren Emirmahmutoglu ve Köse (2011) tarafından geliştirilen panel nedensellik yaklaşımı ile araştırılmıştır. İkinci olarak, bu çalışma göç ile toplam işsizlik ilişkisinin yanında göç ile cinsiyete göre işsizlik düzeyi ilişkisini de araştırmak suretiyle literatürdeki çalışmalardan ayrılmaktadır. Çalışmanın devamı şu şekilde organize edilmiştir: Göçün işgücü piyasalarına yansımalarına ve konuya ilişkin literatür taramasına yer verildikten sonra, gelişmiş ve az gelişmiş olan düzey 2 alt bölgelerinde göç ile işsizlik ilişkisine ait analizlere ve bulgulara yer verilmiştir. Dördüncü bölüm, sonuç kısmına ayrılmıştır.

2. Göçün İşgücü Piyasalarına Yansımaları

Göçün işgücü piyasası üzerindeki etkisi, son yıllarda gerek kamusal ve gerekse siyasi tartışmaların çok önemli bir konusu haline gelmiştir. Hem toplum hem de politikacılar göçün ülkenin işgücü piyasası özellikle ücretler ve istihdam üzerindeki etkisi hakkında sürekli tartışmaktadır.

Göçün birinci dereceden etkisinin, işgücü talebi eğrisinin aşağı doğru eğimli olduğu ölçüde ekonomideki reel ücretleri düşürmek olduğu öne sürülmektedir. Bu, yerliler için bir refah kazancı ve sermaye sahiplerinin gelir kazançları ile dengelenenden daha fazla yerli işçilerin kayıpları ile dağıtımsal sonuçlar üretir. Çeşitli nedenlerden dolayı ücretlerin aşağıya doğru ayarlanmasının önünde engeller varsa, göç bunun yerine işsizliğin artmasına neden olabilir.

Bununla birlikte, yasal olarak bağlayıcı bir asgari ücret tarafından engellendiği durumlar dışında, ücret ayarlaması nihayet gerçekleşmelidir (Jean vd., 2010:6).

Göçmenler ev sahibi ekonomilerde bir yandan emek arzını arttırırken diğer yandan ev sahibi ülkede bulunan tüketici sayısını arttırarak üretilen mallara talebi arttırırlar. Göç bir açıdan bir işgücü arz şoku olduğu için işgücü talebi ve işgücü arz eğrilerinin eğimini değiştiren herhangi bir politika göçün işgücü piyasası sonuçları üzerindeki etkisini değiştirebilir. Özellikle işsiz işçiler, iş için aktif olarak rekabet ettiklerinden yerel işgücü piyasalarında göçmenlerin varlığından en çok etkilenecek gruptur. Bu nedenle, işsiz bireyin iş bulma fırsatlarının, iş aramaya devam etme kararlarının veya işgücünden çıkma kararlarının, göçün ücretler ve işgücü piyasasındaki işlerin mevcudiyeti üzerindeki etkisinden etkilenmesi beklenmektedir. Ayrıca, göçün iş fırsatları ve ücretler üzerinde toplamda bir etkisi olmasa bile, göçmenlerin varlığı işgücü piyasasındaki ücret eğilimleri ve iş fırsatlarının beklentileri üzerinde etkili olabilir. Ancak birçok göçmen daha az gelişmiş ülkelerden geldiği için, beşeri sermaye ve üretkenlik seviyeleri genellikle yerlilerinkinden daha düşüktür. Bu durumlarda, göçmenler muhtemelen piyasa dışında fiyatlandırılacaktır. Dahası göçmenlerin en azından göçü izleyen ilk yıllarda, istihdam koruma mevzuatından yararlanmaları pek olası değildir. Eğer katı bir istihdam koruma mevzuatı varsa göçmenlerin ülkeye girişini izleyen ilk yıllarda, göçmenlerin yerli işçilerin yerine geçmesini daha maliyetli hale getirecek (yerli işçilerle ilişkili işten çıkarma maliyetleri nedeniyle) ve dolayısıyla göçün yerli istihdam üzerindeki etkisini sınırlandıracaktır. Benzer şekilde, göçmenlerin, en azından göçü takip eden ilk yıllarda, işsizlik yardımına hak kazanma olasılıkları da daha düşük olacaktır (Jean vd., 2010:10; Rios-Avila and Canavire-Bacarreza, 2016:3).

Göçmenlikle ilgili endişelerin temeli göçmenlerin gelişinin yerlileri işinden edeceği ve ücretler üzerinde aşağı yönlü baskı oluşturacağı beklentisine dayanmaktadır. Ancak teorik bir bakış açısına göre göç, yerli ve göçmen işçiler arasındaki tamamlayıcılık/ikame derecesine ve işgücü piyasalarının esneklik derecesine göre işsizlik üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip olabilecektir. Standart bir Solow-Swan modeli çerçevesinde, yerli ve yerli olmayan işçiler mükemmel ikameler ise, sermaye emek oranının sabit durum düzeyine dönme eğilimi nedeniyle işsizlik ve ücretler üzerinde yalnızca geçici olumsuz etkiler olacaktır. Bununla birlikte, katı işgücü piyasaları ile ve tam istihdamın olmaması durumunda, işsizlik üzerindeki kısa vadeli olumsuz etkiler değişkenin uzun vadeli evrimini de etkileyerek kalıcı olabilecektir. Eksik ikame durumunda, yerli işçilerle tamamlayıcılık nedeniyle göçün işsizlik üzerinde olumlu bir etkisi (yani bir azalma) varsayılmaktadır. Ancak nihai sonuç, iki etkiden hangisinin geçerli olduğuna bağlı olacaktır (Rios-Avila ve Canavire-Bacarreza, 2016: 2; Esposito, Collignon ve Scicchitano, 2019: 6).

Bunula birlikte göçmenler işgücü piyasasına katılımlarından bağımsız olarak mal ve hizmet satın alarak bir talep yaratırlar ve bu yolla yerli işçilere anında fayda sağlarlar. Göçmenler doğrudan veya dolaylı harcamalar yoluyla toplam harcamalara katkıda bulunurlar ve bu tür harcamalar ekonomide istihdam yaratılmasına yardımcı olur. Bu, ülkenin yerlileri için daha düşük işsizliğe ve daha yüksek ücretlere neden olabilir. Göçmenlerin ücret müzakerelerinde zayıf bir pazarlık pozisyonuna sahip olmaları göçmenlerin nispeten düşük ücreti kabul edeceği anlamına gelir. Bunun sonucunda firmalar daha düşük bir ortalama ücret ödeyecekleri için işgücü taleplerini arttıracaklardır (Islam, 2007: 53). Yani işgücü katılımcılarının göçü, bir yandan ev sahibi ülkede işgücü arzını arttırırken aynı zamanda mal ve hizmet talebine olan etkisi nedeni ile işgücü talebini de arttırmaktadır. Bu etkilerin büyüklüğü, göçmenlerin işgücü

ve ürün piyasalarına katılım derecesine ve bu pazarların her birinin göç şokuna göre ayarlanmasına bağlıdır. Göçmenlerin işgücü piyasasına entegrasyonu zamanla kademeli olarak artmaktadır. Bu nedenle göçün işgücü arzı üzerindeki etkisinin birkaç yıla yayılması muhtemeldir. Göçmenlerin ürün piyasalarına katılımı ise, tüketim ve tasarruf/yatırım davranışları gibi çeşitli faktörlerden etkilenir. Bu davranışları birçok farklı değişkenle bağlantılıdır: işgücü piyasası entegrasyonunun kalitesi (ücret seviyesi, iş güvenliği, işsizlik sigortasına uygunluk ve sosyal yardımlar), yerleşim özellikleri (ülkeye girişte getirilen ilk sermaye, konut yatırımı vb.) ve menşe ülkeye geri gönderilen havale miktarı gibi. İlave olarak işgücü piyasası entegrasyonunun kapsamı ve hızı işgücü piyasası politikalarına da bağlıdır (Jean ve Jimenez, 2007: 9; Jean vd., 2010: 26).

3. Literatür

Mevcut literatür incelendiğinde göç ve işgücü piyasaları arasındaki ilişkilerin özellikle üç noktada ele alındığı görülmektedir. Göçün istihdam ve işsizlik üzerindeki etkileri, göçün ücret düzeyi üzerindeki etkileri ve göçün verimlilik üzerindeki etkileri (Grossman, 1982; Jean ve Jimenez, 2007; Boubtane vd., 2011; Christofides, 2011; Heid ve Larch, 2011; Oh vd., 2011; Bauer vd., 2013; Fromentin, 2013; Kasnauskienė ve Vėbraitė, 2013; Del Carpio ve Wagner, 2015; Latif, 2015; Sareya vd., 2015; Rios-Avila ve Canavire-Bacarreza, 2016; Vakulenko, 2016; Esposito vd., 2019; Kılıç vd., 2019; Riphahn ve Saif, 2019). Grossman (1982) bu noktada öncü çalışmalardan biridir. Çalışmada ABD’de istihdam edilen yasal göçmen sayısındaki %10’luk artışın yerli ücretlerinde %1’lik azalmaya neden olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Islam (2007) Kanada için göç oranı ve reel ücretler arasında uzun vadeli pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Kanada için yapılan bir diğer çalışma olan Latif (2015) 1983-2010 dönemi verilerini kullanarak kısa vadede göçün işsizlik oranı üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu ve tek yönlü kısa vadeli nedenselliğin göçten işsizlik oranına doğru olduğunu göstermiştir. Ayrıca uzun vadede göçün işsizlik oranı üzerinde olumsuz ama önemsiz bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

OECD ülkeleri için yapılan çalışmalardan Jean ve Jimenez (2007) on sekiz OECD ülkesinde göçün yerlilerin işsizliği üzerinde kalıcı bir etkisinin bulunmadığını, göçmenlerin işgücündeki payını etkilemeyen bir göç akışının kısa vadede bile işsizliği etkilemediğini ancak göçmenlerin payındaki değişikliklerin yerlilerin işsizliği üzerinde geçici ve gecikmiş bir etkisi olabileceğini göstermişlerdir. Yine OECD ülkeleri için yapılan bir diğer çalışma olan Boubtane vd. (2011) yirmi iki OECD ülkesi için 1980-2005 dönemine ait verileri kullanmış ve göçün ev sahibi ülkede işsizliğin nedeni olmadığını ortaya koymuşlardır. Heid ve Larch (2011) 1997-2007 dönemi için ticaretin ve göçün işsizlik üzerindeki etkilerini yirmi dört OECD ülkesi için incelemişlerdir. Sonuçlar, göçün ortalama işsizlik üzerinde anlamlı olumsuz bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Kılıç vd. (2019) 2000-2015 döneminde yirmi üç OECD ülkesi için göçün ve işsizlik üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir.

Christofides (2011) 1999-2005 dönemi için AB işgücü anketlerinden elde edilen verileri kullanarak Kıbrıs’ta yabancı işçilerin işsizlik, işgücüne katılım ve yarı zamanlı istihdam üzerindeki etkisini araştırmış ve yabancı işçilerin Kıbrıs’taki toplam işsizlik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığını ancak bazı yaş grupları ve eğitim seviyeleri için işsizlik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bauer vd. (2013) Almanya için göçün işgücü piyasası üzerindeki olumsuz etkileri hipotezini

destekleyen sonuçlar elde etmemiş ancak yüksek vasıflı yerlilerin istihdam olasılıkları üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Fromentin (2013) 1970-2008 dönemi için Fransa'da kısa vadede göçün işsizliği olumsuz etkilediğini ancak uzun vadede göç nedeniyle toplam işsizlikte gözlenen bir artış olmadığını ve kurumsal farklılıklara rağmen, göç akımlarının uzun vadede istihdam üzerinde zayıf (olumlu) etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Kasnauskienė ve Vėbraitė (2013) 1991-2010 dönemi için Birleşik Krallık'ta göçün kısa vadede reel ücretleri düşürdüğü ve işsizliği artırdığı, uzun vadede yine işsizliği ve reel ücretleri olumsuz etkilediğini göstermiştir. Beyler (2016) Almanya'daki göçmen işçilerin aynı özelliklere sahip olan yerli işçilerden ortalama olarak yüzde 20 daha az kazandıklarını ortaya koymuştur. Esposito vd. (2019) on beş AB ülkesinde uzun vadede göçün yalnızca çevre ülkelerdeki işsizliği azalttığını ancak kısa vadede göçün tüm örneklem için işsizliği azalttığını ortaya koymuştur. Giulietti vd. (2011) on dokuz Avrupa ülkesi için OLS analizi sonuçları sosyal refah harcamaları ile AB dışı kaynaklardan göç arasında orta düzeyde bir ülke içi korelasyonun varlığını ortaya çıkarırken, IV ve GMM tahminleri nedensel etkinin daha küçük ve istatistiksel olarak önemsiz olduğunu ve dolayısıyla refah miktatısı hipotezinin reddedildiğini, AB içindeki göçün işsizlik parası teşviklerine yanıt vermediğini ortaya koymuştur.

Bölgeler bazında yapılan çalışmalardan Oh vd. (2011) 1990 ve 2000 yılına ait 301 Birincil Metropolitan İstatistik Bölgesi örneklemini kullanarak Amerikan metropol bölgelerindeki göçmen nüfusun büyüklüğünün ve kompozisyonunun kentsel işsizlik oranlarını etkileyip etkilemediğini ve kentsel işsizlik oranlarının yerel beşeri sermaye ve kentsel işgücü piyasalarından etkilenip etkilenmediğini araştırmışlardır. Bulgular uluslararası göçmenlerin kentsel alanlarda daha fazla yoğunlaşmasının kentsel işsizlik oranlarını artırma eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. 1995-2006 dönemi için İtalya'da bölgeler arasındaki göç ile bölgesel eşitsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen Basile vd. (2012) göç akışlarının mevcut bölgesel işsizlik üzerinde olumsuz bir etki yarattığını göstermişlerdir. Huber ve Tondl (2012) AB-27 için NUTS2 bölgelerinde 2000-2007 dönemine ait verileri kullanmış ve göçün AB'de bölgesel işsizlik üzerinde istatistiksel bir etkisi olmadığını belirlemişlerdir.

Türkiye'de iç göç ile işsizlik ilişkisini iller ve bölgeler düzeyinde ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. İç göç ve cinsiyete göre işsizlik ilişkisini TÜİK 2005 yılı verilerinden hareketle araştıran Bahar ve Korkmaz Bingöl (2010) göç eden kadınların işsizlik oranının (% 11,2) göç eden erkeklerin işsizlik oranına (% 8,29) göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Yücel (2011) Düzey 2 alt bölgeler ve Düzey 3 iller düzeyinde 2000-2008 yıllarını kapsayan çalışmada işsizliğin göç hareketlerini yavaşlattığı sonucuna ulaşmıştır. Bayraktar ve Özyılmaz (2017) Düzey 1 bölgesine ait 2008-2015 döneminde verilen iç göçlerin bölgesel eşitsizliği arttırdığını ancak alınan iç göçlerin ise bölgesel eşitsizliği azalttığını ortaya koymuştur. Çatalbaş ve Yazar (2015) Düzey 2 alt bölgeleri için 2008-2012 dönemini ele almış ve iç göçü bölgenin zenginlik durumunun olumlu ancak enflasyon oranı, istihdam oranı ve terör sorununun olumsuz etkilediğini belirlemiştir. Akseki ve Türkcan (2016) Düzey 3 için 2008-2013 döneminde bölgesel göç ile işsizlik arasında bir nedensellik ilişkisi olmadığını, bölgesel göç ile konut satışları arasında ise karşılıklı bir nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Dücan (2016) yirmi bir bölge için 2007-2014 döneminde istihdam artışının göçü azalttığını; Çelikay (2017) 81 il için 2008-2015 döneminde işsizlik, kamu harcamaları ve iç göçlerin gerek kısa gerekse uzun dönemde birbirleriyle etkileşim içerisinde olduğunu, göç ve işsizlikten kamu harcamalarına doğru hem kısa hem de uzun dönemde tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğunu, kısa dönemde alınan göç ve kamu harcamaları arasında çift yönlü ve kamu harcamalarından verilen göçe doğru ise tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğunu; Çetin ve

Çetin (2018) Düzey 2 alt bölgelerinde 2008-2013 döneminde iç göç, kişi başı gelir, eğitim hizmetleri, tarım sektörü istihdam oranı ve enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi ele alıp kişi başına gelir ve eğitim hizmetlerinin göçü pozitif, tarım sektörü istihdam oranı ve enflasyon oranının göçü negatif etkilediğini; Çelik ve Arslan (2018) Düzey 2 için alınan göç ve verilen göç ile genel işsizlik ve genç işsizlik arasında istatistiki anlamda güçlü ve pozitif bir ilişkinin olduğunu; Özer ve Topal (2018) Düzey 2 alt bölgelerinde 2004-2016 döneminde genç işsizliği, suç, göç, intihar ve boşanma düzeyleri arasındaki ilişkide genç işsizliğin suç, göç, intihar ve boşanmalar üzerinde anlamlı ve pozitif yönde etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Atalay ve Öztürk (2016) ise, 81 il için 2008-2013 döneminde net göç, net göç oranları ve işsizlik ilişkisini kümeleme analizi ile incelemiştir. Göç verileri ile işsizlik verilerinin verdiği küme sonuçları bazı illerin birbirinden önemli şekilde ayrıştığı ancak bazı illerin aynı kümelerde olduğunu göstermiştir. Son yıllarda yapılan bir çalışma da Topcu ve Biçimveren (2020) tarafından hazırlanmıştır. Yazarlar İBBS-2 düzeyinde bulunan 26 alt bölgede bölgesel genç işsizliğin belirleyicileri olarak cinsiyet ve iç göç ilişkisini araştırmış ve iç göçün hem genel işsizlik hem de kadın ve erkek işsizliğini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Sareya vd. (2015) göç, istihdam oranı ve yerel işçilerin ücretleri arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu ancak kısa dönemde değişkenler arasında nedensel bir ilişkinin olmadığını; Rios-Avila ve Canavire-Bacarreza (2016) ABD'de göçün işsizlik üzerinde hiçbir etkisi olmadığını ancak genç ve daha az eğitilmiş vatandaşların işgücü piyasalarında göçmenlerin varlığından en çok etkilenenler olduğunu; Vakulenko (2016) Rusya'da göçün işsizlik oranı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını, net iç göç ile hem ücretler hem de gelir arasında negatif bir ilişki olduğunu; Riphahn ve Saif (2019) Almanya'da göçmenlerin vatandaşlığa alınmasının erkek göçmenler için istihdam, ücretler ve kazançlar gibi işgücü piyasası sonuçlarını etkilemediğini kadın göçmenler için ise, işsizlik ve refah bağımlılığı risklerini azalttığını; Espinosa ve Díaz-Emparanza (2021) İspanya için göçün işsizliğe neden olduğunu ortaya koymuştur.

Del Carpio ve Wagner (2015) Suriyeli mültecilerin Türk işgücü piyasası üzerindeki etkilerini, Pinedo-Caro (2020) ise, Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin sosyo-ekonomik koşullarını araştırmıştır. Preston ve Grimes (2017) ise, hem cinsiyete hem de ilişki durumuna göre göçün refah ve ücret gelirleri üzerindeki sonuçlarını analiz etmişlerdir. Sonuçlar evli çiftlerde kadınların, göçten erkeklerle göre refah açısından daha fazla kazanç sağladığını ancak erkeklerin ise, kazançlarını artırma eğiliminin kadınlardan daha güçlü olduğunu ortaya koymuştur.

4. Model, Veri ve Ekonometrik Metodoloji

Göç ve işsizlik ilişkisinin bölgesel düzeyde incelendiği bu çalışmada Türkiye'de 26 Düzey 2 bölgesi gelişmiş ve az gelişmiş olarak bölgelere ayrılmış ve analizler bu ayrıma göre ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde öncelikle model, veri ve hipotezlere yer verildikten sonra ekonometrik metodoloji tartışılmıştır. Yatay kesit bağımlılığı testi ile başlayan analizleri ikinci nesil birim kök testi takip etmiş ve sonrasında değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmek amacıyla Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) tarafından geliştirilen nedensellik testinden yararlanılmıştır. Son olarak analizlerden elde edilen bulgulara yer verilerek bölüm tamamlanmıştır.

4.1. Veri, Model ve Hipotezler

Bu çalışmada Türkiye'de 2008-2020 dönemi için gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler düzeyinde iç göç hareketleri ile işsizlik göstergeleri arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Düzey 2

bölgelerinin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler şeklindeki ayırım yapılırken Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın 2017 yılında yayınlamış olduğu “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması” raporundan yararlanılmıştır. Bu raporda 26 Düzey 2 alt bölgesi dört gelişmişlik kademesinde gruplandırılmış ve bu çalışmada gelişmişlik kademesi 1 ve 2 olan bölgeler gelişmiş³; gelişmişlik kademesi 3 ve 4 olan bölgeler ise az gelişmiş⁴ bölgeler olarak dikkate alınmıştır. Veri aralığı analizlerde kullanılan net göç hızı serisinin bölgeler düzeyinde 2008 yılından itibaren mevcut olması ve 2020 yılında sona ermesinden dolayı sınırlandırılmıştır.

Analizlerde yer alan değişkenlerin açıklaması ve alındığı kaynak bilgilerine Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Değişkenlerin Tanımı ve Kaynağı

Kısaltma	Değişkenin Tanımı	Birim	Kaynak
Göç	Net göç hızı	%	TÜİK
İşsizlik _{toplam}	Toplam İşsizlik oranı (15 yaş ve üzeri, Toplam)	%	TÜİK
İşsizlik _{kadın}	Kadın İşsizlik oranı (15 yaş ve üzeri, Toplam/Kadın)	%	TÜİK
İşsizlik _{erkek}	Erkek İşsizlik oranı (15 yaş ve üzeri, Toplam/Erkek)	%	TÜİK

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu (<https://www.tuik.gov.tr/>).

Çalışmada iç göçü temsil etmek amacıyla kullanılan net göç hızı (%), TÜİK sitesinden alınmıştır. Bununla birlikte, toplam işsizlik oranı (%), kadın işsizlik oranı (%) ve erkek işsizlik oranı (%) benzer şekilde TÜİK sitesinden alınmıştır. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de iç göçün temelinde bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları yatmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde iller ve bölgeler düzeyinde farklılık gösteren göç hareketleri ile işsizlik ilişkisinin araştırılması konusu gündeme gelmiştir.

Göç ve işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılması amacıyla model oluşturulmuş ve ampirik modellere aşağıda yer verilmiştir:

$$Göç_{it} = \beta_{0i} + \beta_1 İşsizlik_{toplam_{it}} + \beta_2 İşsizlik_{kadın_{it}} + \beta_3 İşsizlik_{erkek_{it}} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Bütün ampirik modellerde yer alan t (t=2008, 2009, ..., 2020) zamanı; i, birimi ve ε_{it} ise hata terimini temsil etmektedir.

Göç, işsizlik, kadın işsizlik ve erkek işsizlik değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi hareketle test edilen hipotezler şu şekildedir:

H₁: Göç toplam işsizliğin nedenidir ya da toplam işsizlik göçün nedenidir.

H₂: Göç kadın işsizliğinin nedenidir ya da kadın işsizliği göçün nedenidir.

H₃: Göç erkek işsizliğinin nedenidir ya da erkek işsizliği göçün nedenidir.

³ İstanbul Alt Bölgesi, Tekirdağ Alt Bölgesi, Balıkesir Alt Bölgesi, İzmir Alt Bölgesi, Aydın Alt Bölgesi, Manisa Alt Bölgesi, Bursa Alt Bölgesi, Kocaeli Alt Bölgesi, Ankara Alt Bölgesi, Konya Alt Bölgesi, Antalya Alt Bölgesi, Adana Alt Bölgesi, Kayseri Alt Bölgesi, Zonguldak Alt Bölgesi

⁴ Hatay Alt Bölgesi, Kırkkale Alt Bölgesi, Kastamonu Alt Bölgesi, Samsun Alt Bölgesi, Trabzon Alt Bölgesi, Erzurum Alt Bölgesi, Ağrı Alt Bölgesi, Malatya Alt Bölgesi, Van Alt Bölgesi, Gaziantep Alt Bölgesi, Şanlıurfa Alt Bölgesi, Mardin Alt Bölgesi

4.2. Ekonometrik Metodoloji ve Bulgular

Bu çalışmada ekonometrik metodoloji olarak yatay kesit bağımlılığı, ikinci nesil panel birim kök testi ve Emirmahmutoglu ve Köse (2011) panel nedensellik testi kullanılmıştır. Öncelikle yatay kesit bağımlılığı testi sonuçlarına göre ikinci nesil panel birim kök testinden yararlanılarak serilerin durağanlık dereceleri tespit edilmiştir. Ardından göç, işsizlik ve cinsiyete göre işsizlik arasında nedensellik ilişkileri gelişme düzeyine göre ve her bir Düzey 2 alt bölgesini içerecek şekilde analizler yapılmış ve sonuçlar bulgular kısmında paylaşılmıştır.

4.2.1. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Bulguları

Çalışmada değişkenlerin yatay kesit bağımlılığını araştırırken zaman sayısı (18) birim sayısından (gelişmiş ve az gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde sırasıyla 14 ve 12) büyük ($T > N$) olduğu için LM_{adj} testi sonuçlarından yararlanılmıştır. Test sonuçlarına Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Yatay Kesit Bağımlılığı Bulguları

Değişkenler	CD Testleri	CD _{LM1} (BP, 1980)	CD _{LM2} (Pesaran, 2004)	CD (Pesaran, 2004)	LM _{adj} (Pesaran ve diğerleri, 2008)
Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri					
Göç	<i>Test İst.</i>	214.5856	8.123026	7.539693	0.757758
	<i>P- Değeri</i>	0.0000*	0.0000*	0.0000*	0.4486
İşsizlik _{toplam}	<i>Test İst.</i>	501.3981	29.38298	28.79965	21.06653
	<i>P- Değeri</i>	0.0000*	0.0000*	0.0000*	0.0000*
İşsizlik _{kadın}	<i>Test İst.</i>	288.2974	13.58691	13.00357	10.90409
	<i>P- Değeri</i>	0.0000*	0.0000*	0.0000*	0.0000*
İşsizlik _{erkek}	<i>Test İst.</i>	710.7370	44.90022	44.31688	26.31524
	<i>P- Değeri</i>	0.0000*	0.0000*	0.0000*	0.0000*
Az Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri					
Göç	<i>Test İst.</i>	163.2957	7.424041	6.924041	6.621969
	<i>P- Değeri</i>	0.0000*	0.0000*	0.0000*	0.0000*
İşsizlik _{toplam}	<i>Test İst.</i>	187.9128	9.566685	9.066685	11.10957
	<i>P- Değeri</i>	0.0000*	0.0000*	0.0000*	0.0000*
İşsizlik _{kadın}	<i>Test İst.</i>	238.7254	13.98935	13.48935	11.96917
	<i>P- Değeri</i>	0.0000*	0.0000*	0.0000*	0.0000*
İşsizlik _{erkek}	<i>Test İst.</i>	217.3984	12.13308	11.63308	11.23418
	<i>P- Değeri</i>	0.0000*	0.0000*	0.0000*	0.0000*

Not: *, ** ve *** işaretleri sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık seviyesinde boş hipotezinin red edildiği anlamına gelmektedir.

Tablo 2'de yer alan düzeltilmiş LM testi sonucuna göre bölgeler arasında yatay kesit bağımlılığının olduğuna kanaat getirilmiştir. Elde edilen bu bulgu, Düzey 2 alt bölgelerinin birinde yaşanabilecek bir şokun diğer alt bölgeleri de etkilemesinin muhtemel olduğunu göstermiştir.

Yatay kesit bağımlılığının tespit edildiği değişkenlerde birim kök sınaması ikinci nesil birim kök testleri ile yapılmıştır.

4.2.2. CADF Panel Birim Kök Testi ve Bulguları

Ampirik analizin ilk aşaması olan durağanlık sınaması çeşitli birim kök testlerinden yararlanılarak yapılmaktadır. Değişkenlerin durağan bir seyir izleyip izlemediğini tespit etmeden önce ise değişkenlerde yatay kesit bağımlılığının test edilmesi gerekmektedir. Bir

önceki analizde her bir alt bölgede kullanılan değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı bulunduğu için durağanlık sınavında ikinci nesil birim kök testinin kullanılmasını gerektirmiştir. Bu çalışmada ikinci nesil birim kök testlerinden olan CADF testi kullanılmıştır. CADF testinde sıfır hipotezi panelin bütününün birim kök içerdiğini göstermektedir. Gelişmiş ve az gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde sabitli modelde düzey ve birinci farkları alınan serilerin panel birim kök testi sonuçlarına Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. CADF Panel Birim Kök Testi Bulguları

Değişkenler	Düzye Değeri	Birinci Fark Değeri
	Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri	
Göç	-2.34**	-2.33**
İşsizlik _{toplam}	-2.82*	-3.01*
İşsizlik _{kadın}	-2.13	-2.68*
İşsizlik _{erkek}	-2.85*	-3.03*
Az Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri		
Göç	-1.84	-2.19***
İşsizlik _{toplam}	-2.46**	-2.82*
İşsizlik _{kadın}	-2.74*	-2.72*
İşsizlik _{erkek}	-2.24***	-2.48*

Not: Gecikme uzunluğu 2 olarak belirlenmiştir. Test modeli sabit terim için hesaplanmıştır. *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyinde boş hipotezinin reddedildiğini gösterir. Sabitli modelde CIPS için %1, %5 ve %10 kritik değerler sırası ile -2.47, -2.26 ve -2.14'tür. Kritik değer hesaplamaları Pesaran (2007) makalesinden alınmıştır.

Tablo 3'teki panelin bütünü için birim kök sonuçlarını gösteren CIPS testine göre gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde göç, toplam işsizlik ve erkek işsizlik serileri düzey değerinde durağan; kadın işsizlik ise birinci farkında durağan çıkmıştır. Aynı testin bulguları az gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde toplam işsizlik, kadın işsizlik ve erkek işsizlik serilerinin düzey değerinde durağan olduğunu, ancak göç serisinin birinci farkında durağan olduğuna işaret etmiştir. Değişkenler farklı mertebelerde (yani I(0) ve I(1)) durağan bulduklarından dolayı nedensellik ilişkisinin incelenmesinde Emirmahmutoglu ve Köse (2011) testinden yararlanma imkanı doğmuştur.

4.2.3. Emirmahmutoglu ve Köse (2011) Nedensellik Testi ve Bulguları

Emirmahmutoglu ve Köse (2011) nedensellik testinden yararlanılabilmek için serilerin aynı mertebede durağan bulunmaması gerekmektedir (Emirmahmutoglu ve Köse, 2011: 872). İlgili testin sıfır hipotezi "Granger nedensellik yoktur" şeklinde kurulur iken, alternatif hipotez ise "Granger nedensellik vardır" şeklinde kurulmaktadır. Çalışmada analizlerde kullanılan değişkenlerin nedensellik ilişkisi Emirmahmutoglu ve Köse nedensellik testi ile incelenmiş olup analiz sonuçları her bir alt bölge için aşağıdaki bölümde detaylı olarak değerlendirilmiştir.

4.2.3.1. Göç ve Toplam İşsizlik Arasındaki Nedensellik Bulguları

Tablo 4'te panelin bütünü için göç ve toplam işsizlik arasındaki panel nedensellik testi bulguları sunulmuştur.

Tablo 4. Panelin Bütünü İçin Göç ve Toplam İşsizlik Arasındaki Nedensellik Bulguları

Bölgeler	Göç→İşsizlik _{toplam}	Olasılık değeri	İşsizlik _{toplam} →Göç	Olasılık değeri
	Wald		Wald	
Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri	65.354	0.0000***	22.745	0.3014
Az Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri	27.987	0.2605	41.234	0.0156**

Not: *, ** ve *** serilerinin sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir

Tablo 4'teki bulgular gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinde göçten toplam işsizliğe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisini; az gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinde ise toplam işsizlikten göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığını doğrulamıştır.

Her bir alt bölge için nedensellik testi bulgularına Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Göç ve Toplam İşsizlik Arasındaki Nedensellik Bulguları

Düzey 2 Kodu	Bölgeler	Gecikme Sayısı k_i	Göç→İşsizlik _{toplam}	Olasılık değeri	İşsizlik _{toplam} →Göç	Olasılık değeri
			Wald		Wald	
Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri						
TR10	İstanbul Alt Bölgesi	1	9.5085	0.0104**	0.7156	0.4156
TR21	Tekirdağ Alt Bölgesi	1	4.2098	0.0647***	1.2926	0.2797
TR22	Balıkesir Alt Bölgesi	1	1.0404	0.3296	0.2061	0.6586
TR31	İzmir Alt Bölgesi	1	0.4400	0.5207	0.9283	0.3560
TR32	Aydın Alt Bölgesi	1	0.0254	0.8761	0.9248	0.3568
TR33	Manisa Alt Bölgesi	1	10.703	0.0074*	0.5945	0.4569
TR41	Bursa Alt Bölgesi	1	0.7585	0.4024	0.0006	0.9801
TR42	Kocaeli Alt Bölgesi	1	10.2865	0.0083*	0.9009	0.3629
TR51	Ankara Alt Bölgesi	1	7.8080	0.0174**	1.0871	0.3194
TR52	Konya Alt Bölgesi	1	1.6370	0.2270	4.4364	0.0589***
TR61	Antalya Alt Bölgesi	1	0.2930	0.5990	6.7053	0.0251**
TR62	Adana Alt Bölgesi	1	0.1628	0.6943	0.2688	0.6143
TR72	Kayseri Alt Bölgesi	1	4.0994	0.0678***	0.6640	0.4324
TR81	Zonguldak Alt Bölgesi	1	0.1780	0.6812	1.9802	0.1869
Az Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri						
TR63	Hatay Alt Bölgesi	1	0.3353	0.5753	0.1800	0.6803
TR71	Kırıkkale Alt Bölgesi	1	0.0172	0.8981	0.0077	0.9317

TR82	Kastamonu Alt Bölgesi	1	0.4771	0.5054	5.8635	0.0359**
TR83	Samsun Alt Bölgesi	1	1.5670	0.2391	1.3254	0.2763
TR90	Trabzon Alt Bölgesi	1	0.1688	0.6898	8.1010	0.0173**
TRA1	Erzurum Alt Bölgesi	1	0.4815	0.5035	4.0868	0.0707***
TRA2	Ağrı Alt Bölgesi	1	7.4981	0.0208***	0.0960	0.7629
TRB1	Malatya Alt Bölgesi	1	0.0001	0.9909	3.4420	0.0932***
TRB2	Van Alt Bölgesi	1	0.8188	0.3867	0.1405	0.7156
TRC1	Gaziantep Alt Bölgesi	1	0.1184	0.7378	0.0002	0.9881
TRC2	Şanlıurfa Alt Bölgesi	1	0.5057	0.4932	0.1093	0.7476
TRC3	Mardin Alt Bölgesi	1	3.4780	0.0917***	2.7555	0.1279

Not: *, ** ve *** serilerinin sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir

Tablo 5'te göç ve toplam işsizlik arasındaki nedensellik bulguları aşağıda özetlenmiştir:

- Gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinden olan İstanbul alt bölgesi, Tekirdağ alt bölgesi, Manisa alt bölgesi, Kocaeli alt bölgesi, Ankara alt bölgesi ve Kayseri alt bölgesinde göçten toplam işsizliğe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca, Konya alt bölgesi ve Antalya alt bölgesinde ise nedenselliğin yönü toplam işsizlikten göçe doğrudur.
- Az gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinden olan Ağrı alt bölgesi ve Mardin alt bölgesinde göçten toplam işsizliğe doğru tek yönlü; Kastamonu alt bölgesi, Trabzon alt bölgesi, Erzurum alt bölgesi ve Malatya alt bölgesinde toplam işsizlikten göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ortaya konmuştur.

4.2.3.2. Göç ve Kadın İşsizlik Arasındaki Nedensellik Bulguları

Tablo 6'da panelin bütünü için göç ve kadın işsizlik arasındaki panel nedensellik testine ait bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 6. Panelin Bütünü İçin Göç ve Kadın İşsizlik Arasındaki Nedensellik Bulguları

Bölgeler	Göç→İşsizlik _{kadın}	Olasılık değeri	İşsizlik _{kadın} →Göç	Olasılık değeri
	Wald		Wald	
Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri	73.601	0.000*	17.036	0.6506
Az Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri	23.530	0.4886	34.757	0.0720***

Panelin bütününden elde edilen sonuçlara göre gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinde göçten kadın işsizliğine doğru tek yönlü nedensellik ile az gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinde kadın işsizliğinden göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmıştır.

Her bir alt bölge için nedensellik testi bulgularına Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Göç ve Kadın İşsizlik Arasındaki Nedensellik Bulguları

Düzy 2 Kodu	Bölgeler	Gecikme Sayısı	Göç→İşsizlik _{kadın}	Olasılık değeri	İşsizlik _{kadın} →Göç	Olasılık değeri
		k_i	Wald		Wald	
Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri						
TR10	İstanbul Alt Bölgesi	1	12.590	0.0045*	0.0193	0.8920
TR21	Tekirdağ Alt Bölgesi	1	1.1212	0.3123	0.1842	0.6760
TR22	Balıkesir Alt Bölgesi	1	1.2429	0.2886	0.0187	0.8935
TR31	İzmir Alt Bölgesi	1	6.7864	0.0244**	1.3765	0.2654
TR32	Aydın Alt Bölgesi	1	0.7848	0.3946	1.4252	0.2576
TR33	Manisa Alt Bölgesi	1	12.321	0.0048*	0.7581	0.4025
TR41	Bursa Alt Bölgesi	1	0.0006	0.9799	0.0222	0.8840
TR42	Kocaeli Alt Bölgesi	1	3.6507	0.0824***	1.8989	0.1955
TR51	Ankara Alt Bölgesi	1	5.9648	0.0326**	1.0626	0.3247
TR52	Konya Alt Bölgesi	1	8.9151	0.0123**	0.7336	0.4099
TR61	Antalya Alt Bölgesi	1	1.4220	0.2584	2.3453	0.1538
TR62	Adana Alt Bölgesi	1	0.0400	0.8450	0.4073	0.5363
TR72	Kayseri Alt Bölgesi	1	2.0601	0.1790	0.4490	0.5166
TR81	Zonguldak Alt Bölgesi	1	2.4715	0.1442	3.3835	0.0929***
Az Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri						
TR63	Hatay Alt Bölgesi	1	0.4282	0.5276	0.7964	0.3931
TR71	Kırıkkale Alt Bölgesi	1	0.0315	0.8624	0.4417	0.5213
TR82	Kastamonu Alt Bölgesi	1	0.5397	0.4794	4.8110	0.0530***
TR83	Samsun Alt Bölgesi	1	6.9829	0.0246**	0.0609	0.8100
TR90	Trabzon Alt Bölgesi	1	0.6262	0.4470	8.4735	0.0155**
TRA1	Erzurum Alt Bölgesi	1	0.1714	0.6875	3.0102	0.1133
TRA2	Ağrı Alt Bölgesi	1	0.3122	0.5886	0.0270	0.8726
TRB1	Malatya Alt Bölgesi	1	0.0836	0.7782	0.3666	0.5583
TRB2	Van Alt Bölgesi	1	0.6461	0.4401	0.0343	0.8565
TRC1	Gaziantep Alt Bölgesi	1	0.0829	0.7792	0.0256	0.8759
TRC2	Şanlıurfa Alt Bölgesi	1	0.6826	0.4279	0.5802	0.4638
TRC3	Mardin Alt Bölgesi	1	1.2246	0.2943	2.1683	0.1716

Not: *, ** ve *** serilerin sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir

Tablo 7'de göç ve kadın işsizlik arasındaki nedensellik bulguları aşağıda özetlenmiştir:

- i. Gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinden olan İstanbul alt bölgesi, İzmir alt bölgesi, Kocaeli alt bölgesi, Ankara alt bölgesi ve Konya alt bölgesinde göçten kadın işsizliğine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca, Zonguldak alt bölgesinde ise nedenselliğin yönü kadın işsizliğinden göçe doğrudur.
- ii. Az gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinden olan Samsun alt bölgesinde göçten kadın işsizliğine doğru tek yönlü; Kastamonu alt bölgesi ve Trabzon alt bölgesinde kadın işsizliğinden göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ortaya konmuştur.

4.2.3.3. Göç ve Erkek Arasındaki Nedensellik Bulguları

Tablo 8’de göç ve erkek işsizlik arasındaki nedensellik sonuçlarına panelin bütünü için yer verilmiştir.

Tablo 8. Panelin Bütünü İçin Göç ve Erkek İşsizlik Arasındaki Nedensellik Bulguları

Bölgeler	Göç→İşsizlik _{erkek}	Olasılık değeri	İşsizlik _{erkek} →Göç	Olasılık değeri
	Wald		Wald	
Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri	56.152	0.0000*	29.216	0.0835***
Az Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri	29.3519	0.2071	37.115	0.0426**

Elde edilen bulgular, gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinde göç ve erkek işsizlik arasında çift yönlü; az gelişmiş Düzey 2 bölgelerinde ise erkek işsizliğinden göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığını göstermiştir.

Her bir alt bölge için nedensellik testi bulgularına Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. Göç ve Erkek İşsizlik Arasındaki Nedensellik Bulguları

Düzey 2 Kodu	Bölgeler	Gecikme Sayısı k_i	Göç→İşsizlik _{erkek}	Olasılık değeri	İşsizlik _{erkek} →Göç	Olasılık değeri
			Wald		Wald	
Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri						
TR10	İstanbul Alt Bölgesi	1	3.7725	0.0781** *	1.3725	0.2661
TR21	Tekirdağ Alt Bölgesi	1	6.6434	0.0257**	1.2699	0.2837
TR22	Bahçesir Alt Bölgesi	1	0.4226	0.5289	0.5422	0.4769
TR31	İzmir Alt Bölgesi	1	0.1211	0.7343	3.1714	0.1025
TR32	Aydın Alt Bölgesi	1	0.1885	0.6725	0.5310	0.4813
TR33	Manisa Alt Bölgesi	1	6.4670	0.0273**	0.4745	0.5051
TR41	Bursa Alt Bölgesi	1	2.1608	0.1695	0.0029	0.9576
TR42	Kocaeli Alt Bölgesi	1	13.446	0.0037*	0.5390	0.4781
TR51	Ankara Alt Bölgesi	1	5.7039	0.0359**	0.5394	0.4780
TR52	Konya Alt Bölgesi	1	0.0878	0.7724	8.0896	0.0159**
TR61	Antalya Alt Bölgesi	1	0.0481	0.8304	5.4700	0.0392**
TR62	Adana Alt Bölgesi	1	0.2746	0.6106	0.1865	0.6741
TR72	Kayseri Alt Bölgesi	1	7.4311	0.0197**	0.6968	0.4216
TR81	Zonguldak Alt Bölgesi	1	0.1522	0.7038	0.7811	0.3956
Az Gelişmiş Düzey 2 Alt Bölgeleri						
TR63	Hatay Alt Bölgesi	1	0.0727	0.7927	0.0271	0.8724
TR71	Kırıkkale Alt Bölgesi	1	0.0806	0.7821	0.3024	0.5944

TR82	Kastamonu Alt Bölgesi	1	0.4584	0.5201	2.3453	0.1695
TR83	Samsun Alt Bölgesi	1	0.0628	0.8071	1.5279	0.2446
TR90	Trabzon Alt Bölgesi	1	0.8146	0.3879	5.1590	0.0464**
TRA1	Erzurum Alt Bölgesi	1	0.3059	0.5923	2.0904	0.1788
TRA2	Ağrı Alt Bölgesi	1	10.564	0.0087*	0.0061	0.9388
TRB1	Malatya Alt Bölgesi	1	0.0060	0.9393	9.1020	0.0129**
TRB2	Van Alt Bölgesi	1	1.2896	0.2825	0.0933	0.7662
TRC1	Gaziantep Alt Bölgesi	1	0.2348	0.6384	0.0096	0.9236
TRC2	Şanlıurfa Alt Bölgesi	1	0.3950	0.5437	0.3389	0.5733
TRC3	Mardin Alt Bölgesi	1	2.9045	0.1191	1.6667	0.2257

Not: *, ** ve *** serilerin sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 9'da göç ve erkek işsizlik arasındaki nedensellik bulguları aşağıda özetlenmiştir:

- i. Gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinden olan İstanbul alt bölgesi, Tekirdağ alt bölgesi, Manisa alt bölgesi, Kocaeli alt bölgesi, Ankara alt bölgesi ve Kayseri alt bölgesinde göçten erkek işsizliğine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca, Konya ve Antalya alt bölgelerinde ise nedenselliğin yönü erkek işsizliğinden göçe doğrudur.
- ii. Az gelişmiş Düzey 2 alt bölgelerinden olan Ağrı alt bölgesinde göçten erkek işsizliğine doğru tek yönlü; Trabzon alt bölgesi ve Malatya alt bölgesinde erkek işsizliğinden göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ortaya konmuştur.

Nedensellik bulgularından elde edilen sonuçlar aşağıda topluca sunulmuştur.

Tablo 10. Nedensellik Bulgularının Özeti

Nedenselliğin Yönü	Düzey 2 Alt Bölgesi
Göç → İşsizlik _{toplam}	İstanbul, Tekirdağ, Manisa, Kocaeli, Ankara, Kayseri, Ağrı, Mardin
İşsizlik _{toplam} → Göç	Konya, Antalya, Kastamonu, Trabzon, Erzurum, Malatya
Göç → İşsizlik _{kadın}	İstanbul, İzmir, Kocaeli, Ankara, Konya, Samsun
İşsizlik _{kadın} → Göç	Zonguldak, Kastamonu, Trabzon
Göç → İşsizlik _{erkek}	İstanbul, Tekirdağ, Manisa, Kocaeli, Ankara, Kayseri, Ağrı
İşsizlik _{erkek} → Göç	Konya, Antalya, Trabzon, Malatya

Sonuç

Uluslararası Göç Teşkilatı'nın 2022 Dünya Göç Raporu'na göre Uluslararası göçmenlerin tahmini sayısı son elli yılda anlamlı bir biçimde artmıştır. 1970'de 84 milyon, 1990'da 153 milyon olarak tahmin edilen doğdukları ülkeden başka bir ülkede yaşayan insan sayısı 2020'de yaklaşık 281 milyon olarak hesaplanmıştır. 1970'de dünya nüfusunun yüzde 2.3'ünü oluşturan uluslararası göçmenler 2020'de dünya nüfusunun yüzde 3.6'sını oluşturmuştur. Ayrıca 2020 yılı için uluslararası göçmenlerin 135 milyonunu kadın göçmenler oluşturmuştur ki dünya kadın nüfusunun yüzde 3.5'ine karşılık gelmektedir. Dünyada ortaya çıkan göç hareketleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılık göstermektedir. Örneğin, gelişmiş ülkeler göçün çekici etkilerinin baskın olduğu konumda yer alarak göç almakta iken, gelişmekte olan ülkeler göçün itici etkilerinin baskın olduğu özelliklerinden dolayı çoğunlukla göç vermektedirler. Türkiye'de de iç göçün temelinde bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları yatmaktadır. Türkiye'de iller ve bölgeler düzeyinde farklılık gösteren göç hareketlerinin makroekonomik göstergeler üzerine etkilerinin araştırılması konusu önem arz etmektedir.

Bu çalışma, Türkiye Düzey 2 alt bölgelerinde iç göç ve işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisini ampirik testlerle incelemiştir. Analizlerde modellerde kullanılan değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı test edilmiş ve analiz sonuçlarına göre modelde kullanılan değişkenlerde yatay kesit bağımlılığı olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı değişkenlerin durağanlık sınaması ikinci nesil birim kök testleriyle sınanmış ve farklı durağanlık mertebelerinin bulunması değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin Emirmahmutoglu ve Köse (2011) nedensellik testi ile incelenmesi gerekliliğini göstermiştir. Gelişmiş ve az gelişmiş düzey 2 alt bölgelerine ait analizlerden elde edilen sonuçlar şöyledir: i) Gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde göçten toplam işsizliğe ve göçten kadın işsizliğine doğru tek yönlü nedensellik ile göç ve erkek işsizlik arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. ii) Az gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde ise toplam işsizlikten, kadın işsizliğinden ve erkek işsizliğinden göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı doğrulanmıştır. iii) İstanbul, Tekirdağ, Manisa, Kocaeli, Ankara, Kayseri, Ağrı ve Mardin alt bölgelerinde göçten toplam işsizliğe doğru; Konya, Antalya, Kastamonu, Trabzon, Erzurum, Malatya alt bölgelerinde toplam işsizlikten göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. iv) Göçten kadın işsizliğine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine İstanbul, İzmir, Kocaeli, Ankara, Konya ve Samsun alt bölgelerinde; kadın işsizliğinden göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine Zonguldak, Kastamonu ve Trabzon alt bölgelerinde rastlanmıştır. v) Son olarak göçten erkek işsizliğine doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin tespit edildiği alt bölgeler İstanbul, Tekirdağ, Manisa, Kocaeli, Ankara, Kayseri ve Ağrı iken; erkek işsizliğinden göçe doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi ise Konya, Antalya, Trabzon ve Malatya alt bölgelerinde tespit edilmiştir.

Elde edilen ampirik bulgular gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde iç göçün işsizlik sorununu ortaya çıkardığını ve az gelişmiş düzey 2 alt bölgelerinde ise işsizlikten dolayı iç göçün meydana geldiğini ortaya koymuştur. Bu bulgular Latif (2015) Kanada için; Kasnauskienė ve Vėbraité (2013) Birleşik Krallık için; Oh vd. (2011) Metropolitan İstatistik Bölgesi için; Bahar ve Korkmaz Bingöl (2010) Türkiye için; Yüceol (2011) düzey 2 alt bölgeleri için; Çelikay (2017) Türkiye'deki 81 il için; Çelik ve Arslan (2018) düzey 2 alt bölgeleri için; Özer ve Topal (2018) düzey 2 alt bölgeleri için ve Topcu ve Biçimveren (2020) Türkiye'de 26 alt bölge için yaptıkları çalışmalarıyla tutarlılık göstermektedir.

Bu bağlamda çalışmanın sonuçları önemli politika çıkarımlarına sahiptir. Tüm dünyada yaşandığı gibi Türkiye ve alt bölgeleri düzeyinde de göç ve işsizlik önemli bir sorun olarak görülmektedir. Öncelikle elde edilen bulgular, iç göçün nedenlerinden biri olan işsizlik sorununun önlenmesi amacıyla geliştirilecek çözüm önerilerinin bölgesel farklılıkları dikkate alacak şekilde planlanmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu amaçla göç veren bölgelerin belirlenmesi neticesinde yeni istihdam olanaklarının bölgesel ihtiyaçları da göz ardı etmeden kamu ve özel sektör yatırımları aracılığıyla canlandırılması önem arz etmektedir. Göçün kadın emeği üzerindeki etkileri ise görece az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere göçle birlikte daha belirgin olmaktadır. Dolayısıyla, kadınların işgücüne katılımlarının artırılması ve kadınların işgücü piyasasına girişinin kolaylaştırılması için işverenlere destek ve teşvikler sağlayacak istihdam politikaları geliştirilebilir.

EXTENDED ABSTRACT IN ENGLISH

The Causality Relationship Between Migration, Gender and Unemployment: Comparison of Regions According to Development Level in Turkey

Purpose

Migration movements have effects on the main macroeconomic indicators such as income, population, employment, unemployment of both the receiving regions/countries and sending regions/countries. Migration movements in the world differ in developed and developing countries. In Turkey, interregional development differences lie on the basis of internal migration. The purpose of this study is to investigate the causality relationship between internal migration movements and unemployment indicators at the regional level for the period of 2008-2020 in Turkey, taking into account the relationship between migration and unemployment level by gender.

Methods

The analyzes that started with the cross-section dependency test were followed by the second generation unit root test, and the the causality test developed by Emirmahmutoglu and Köse (2011) was used to determine the causality relationship between the variables.

Findings

This study examined the causality relationship between internal migration and unemployment in NUTS 2 sub-regions of Turkey with empirical tests. In the analysis, the cross-sectional dependence of the variables used in the models was tested and according to the analysis results, it was determined that the variables used in the model had a cross-sectional dependence. Therefore, the stationarity test of the variables was tested with the second generation unit root tests and the presence of different levels of stationarity showed that the causality relationship between the variables should be examined by the Emirmahmutoglu and Köse (2011) causality test. The results obtained from the analyzes of the developed and underdeveloped level 2 sub-regions are as follows: i) One-way causality from migration to total unemployment and from migration to female unemployment, and bi-directional causality between migration and male unemployment in developed level 2 sub-regions. ii) In the underdeveloped level 2 sub-regions, the existence of a unidirectional causality relationship from total unemployment, female unemployment and male unemployment to migration has been confirmed. iii) From migration to total unemployment in the sub-regions of Istanbul, Tekirdağ, Manisa, Kocaeli, Ankara, Kayseri, Ağrı and Mardin; In the sub-regions of Konya, Antalya, Kastamonu, Trabzon, Erzurum and Malatya, a unidirectional causality relationship was found from total unemployment to migration. iv) One-way causality relationship from migration to women's unemployment in the sub-regions of Istanbul, Izmir, Kocaeli, Ankara, Konya and Samsun; A one-way causality relationship from female unemployment to migration was found in the sub-regions of Zonguldak, Kastamonu and Trabzon. v) Finally, the sub-regions in which a one-way causality relationship from migration to male unemployment is determined are Istanbul, Tekirdağ, Manisa, Kocaeli, Ankara, Kayseri and Ağrı; one-way causality relationship from male unemployment to migration was found in the sub-regions of Konya, Antalya, Trabzon and Malatya.

Conclusion

The empirical findings revealed that internal migration causes unemployment problem in developed level-2 sub-regions and internal migration occurs due to unemployment in underdeveloped level 2 sub-regions. In this context, the results of the study have important policy implications. Although migration provides an opportunity to increase the working-age population, successful labor market integration of newcomers should not be underestimated. Achieving this integration in the healthiest way will likely require some time, effort and decisive policy action.

Kaynakça

- Akseki, U. & Türkcan, B. (2016). Türkiye’de Bölgesel Göç, Konut ve İşgücü Piyasaları Üzerine Panel Nedensellik Analizler. International Congress of Management Economy and Policy, 26-27 Kasım, Bildiriler Kitabı, Konya.
- Atalay, M. & Öztürk, Ş. (2016). Türkiye’deki İllerin Göç ve İşsizlik İstatistiklerine Göre Kümelenmesi. 2nd International Congress on Applied Sciences: “Migration, Poverty and Employment”, 23-25 Eylül, Bildiriler Kitabı, Konya.
- Bahar, O. & Korkmaz Bingöl, F. (2010). Türkiye’de İç Göç Hareketlerinin İstihdam ve İşgücü Piyasalarına Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 43-61.
- Basile, R., Girardi, A. & Mantuano, M. (2012). Migration and Regional Unemployment in Italy. *The Open Urban Studies Journal*, 5, 1-13.
- Bauer, T. K., Flake, R. & Sinning, M. G. (2013). Labor Market Effects of İmmigration: Evidence From Neighborhood Data. *Review of International Economics*, 21(2), 370-385.
- Bayraktar, Y. & Özyılmaz, A. (2017). İç Göçlerin Bölgesel Eşitsizlik Üzerindeki Rolü: Türkiye Örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Özel Sayı, 9-30.
- Beyer, R. C. (2016). The Labor Market Performance of Immigrants in Germany. *IMF Working Paper WP/16/6*.
- Boubtane, E., Coulibaly, D. & Rault, C. (2011). Immigration, Unemployment and GDP in the Host Country: Bootstrap Panel Granger Causality Analysis on OECD Countries. *CEPII*, WP No 2011-29.
- Christofides, L. N., Clerides, S., Hadjiyiannis, C., Michael, M. S. & Stephanides, M. (2009). The Impact of Immigration on Unemployment, Labour Force Participation and Part-Time Employment in Cyprus. *Cyprus Economic Policy Review*, 3(1), 51-84.
- Çatalbaş, G. K. & Yazar, Ö. (2015). Türkiye’deki Bölgeler Arası İç Göçü Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi İle Belirlenmesi. *Alphanumeric Journal*, 3(1), 99-117.
- Çelik, R. & Arslan, R. (2018). Göç ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 74, 65-75.
- Çelikay, F. (2017). İşsizlik, Kamu Harcamaları Ve İç Göçler Arasındaki Nedensellik İlişkileri: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 205-219.
- Çetin, İ. & Çetin, S. (2018). Türkiye’de İç Göçün Belirleyicilerinin Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 98-115.
- Del Carpio, X. V. & Wagner, M. (2015). The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market, *Policy Research Working Paper WPS7402*.
- Dücan, E. (2016). Türkiye’de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(2), 167-183.
- Emirmahmutoglu, F. & Köse, N. (2011). Testing for Granger Causality in Heterogeneous Mixed Panels. *Economic Modelling*, 28, 870-876.

- Espinosa, A. M. & Díaz-Empanza, I. (2021). The Long-Term Relationship Between International Labour Migration and Unemployment in Spain. *Journal of International Migration and Integration*, 22, 145–166.
- Esposito, P., Collignon, S. & Scicchitano S. (2019). Immigration and Unemployment in Europe: Does the Core-Periphery Dualism Matter?. *Luis Guido Carli School of European Political Economy Working Paper 3/2019*.
- Ferrant, G. & Tuccio, M. (2015). How Do Female Migration and Gender Discrimination in Social Institutions Mutually Influence Each Other?. *OECD Development Centre Working Paper No. 326*.
- Fleury, A. (2016). Understanding Women and Migration: A Literature Review. *KNOMAD Working Paper 8*.
- Fromentin, V. (2013). The Relationship Between Immigration and Unemployment: The Case of France. *Economic Analysis & Policy*, 43(1), 51-66.
- Giulietti, C., Guzi, M., Kahanec, M. & Zimmermann, K. F. (2011). Unemployment Benefits and Immigration: Evidence from the EU. *International Journal of Manpower*, 34(1), 24-38.
- Grossman, J. B. (1982). The Substitutability of Natives and Immigrants in Production. *The Review of Economics and Statistics*, 64(4), 596-603.
- Heid, B. & Larch, M. (2011). Migration, Trade and Unemployment. *IFO Working Paper No. 115*.
- Huber, P. & Tondl, G. (2012). Migration and Regional Convergence in the European Union, WIFO Working Papers, No. 419.
- IOM (2020). World migration report.
- Islam, A. (2007). Immigration Unemployment Relationship: The Evidence from Canada. *Australian Economic Papers*, 46(1), 52-66.
- Jean, S. & Jimenez, M. (2007). The Unemployment Impact of Immigration in OECD Countries. *OECD Economics Department Working Papers No. 563*.
- Jean, S., Causa, O., Jiménez, M. & Wanner, I. (2010). Migration and Labour Market Outcomes in OECD Countries. *OECD Journal: Economic Studies*.
- Kasnauskienė, G. & Vėbraitė, L. (2013). The Impact of Population Immigration on the Labour Market of the United Kingdom. *Ekonomika*, 92(2), 64-78.
- Kılıç, C., Yücesan, M. & Özekicioğlu, H. (2019). Relationship between migration and unemployment: Panel Data Analysis for Selected OECD countries. *Montenegrin Journal of Economics*, 15(3), 101-111.
- Latif, E. (2015). The Relationship between Immigration and Unemployment: Panel Data Evidence from Canada. *Economic Modelling*, 50, 162–167.
- OECD (2020). International Migration Outlook 2020.
- Özer, U. & Topal, M. H. (2017). Genç İşsizliği, Suç, Göç, İntihar ve Boşanma Düzeyleri İle İlişkili midir? Türkiye’den Ampirik Bir Kanıt. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 50-63.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. CWPE 0435.
- Pesaran, M. H. (2007). A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.
- Pesaran, M. H. & Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics*, 142, 50-93.
- Pinedo-Caro, L. (2020). Syrian Refugees in the Turkish Labour Market: A Socio-Economic Analysis. *Sosyoekonomi*, 28(46), 51-74.
- Preston, K. & Grimes, A. (2017). Migration and Gender: Who Gains and in Which Ways. *Motu Working Paper 17-08*.
- Rios-Avila, F. & Canavire-Bacarreza, G. (2016). Unemployed, Now What? The Effect of Immigration on Unemployment Transitions of Native-Born Workers in the United States. *Ley Economics Institute Working Paper No. 870*.
- Riphahn, R. T. & Saif, S. (2019). Naturalization and Labor Market Performance of Immigrants in Germany. *Labour*, 33(1), 48–76.

- Sareya, B., Mansur, K. & Mahmud, R. (2015). Immigration and Employment Rate: A Case Study in Oil Palm Sabah Plantation Sector. *Malaysian Journal of Business and Economics*, 2(1), 49-61.
- Topcu, M. & Biçimveren, L. (2020). Türkiye’de Bölgesel Genç İşsizlik: Belirleyiciler Cinsiyete Göre Değişken mi?. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 51-68.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). <https://www.tuik.gov.tr/>.
- Vakulenko, E. (2016). Does Migration Lead to Regional Convergence in Russia?. *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies (IJEPEE)*, 9(1), 1-25.
- Yüceol, H. (2011). Türkiye’de İllerarası İşsizlik Oranı Farklılıkları, Göç ve Ekonomik Kalkınma. *Sosyoekonomi*, Özel Sayı 2011-M1, 29-54.

